

M. G. H.

Underfökning,

Om

Nyland och Tavastebus Län,

I anseende til dess,

*Låge, Vidd, Climat, Våhr-Floder, Sjöar och Vatu-
leder, Naturs förmåner och brister, Nåringar,
folkrikhet, Politie och Cameral Försåttningar.*

Första Delen.

Med

Philosophiske Facultetens Bisfall,

Under

*Chemie Professoren, Plantage-Directeuren i Finland, Riddaren af Kgl.
Waså Orden, Ledamoten af Kongl. Svenska Vetenskaps-Academien,
Kejserlige Oeconomiske Societeten i Pettersburg, Lårdoms-Societe-
terne i Upsala, Lund, Gøtheborg m. m.*

Herr Pebr Adrian Gadds

Inseende,

Utgifven och Försvarad

För Lagerkrantsen

Af

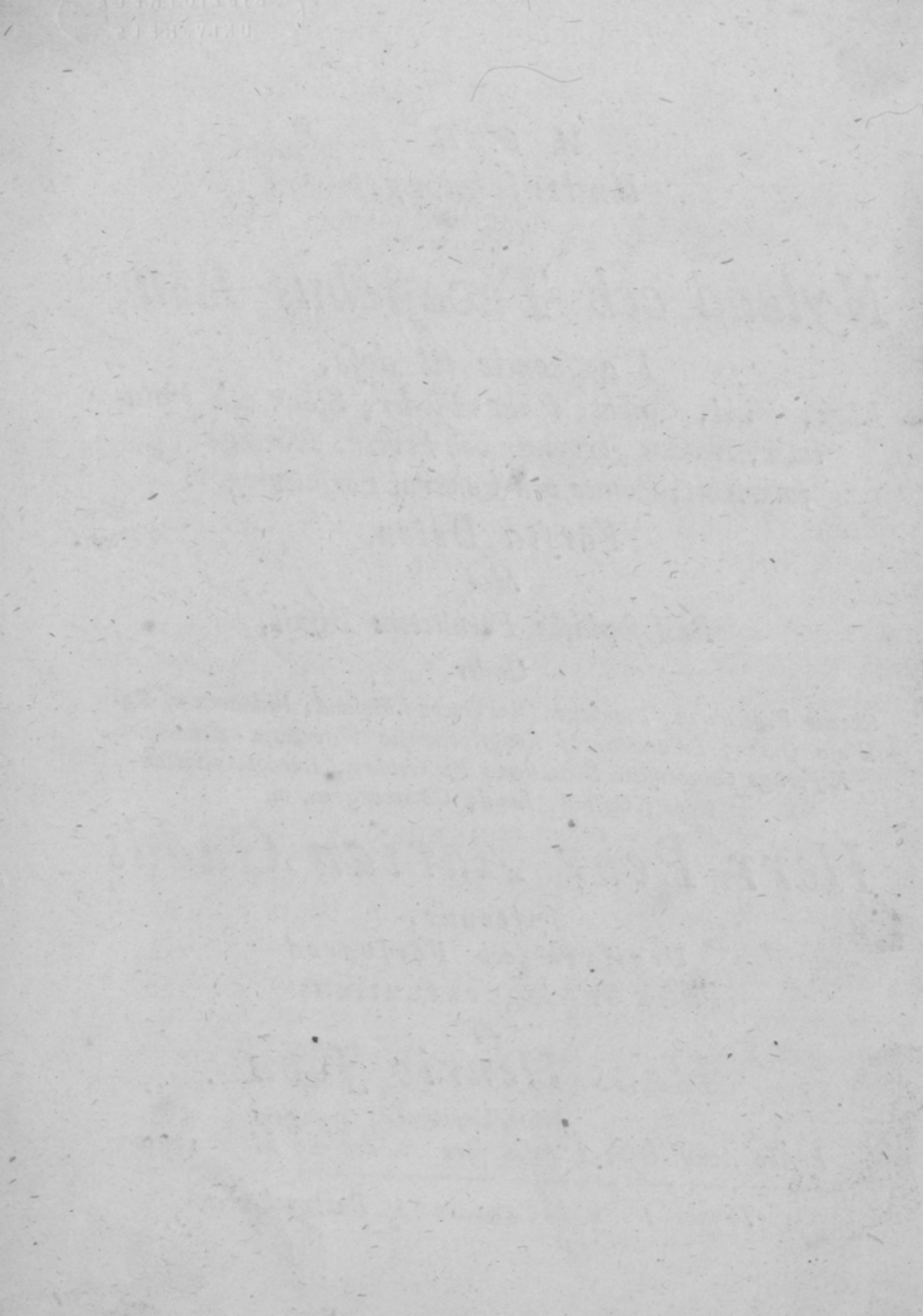
Hans Henric Jobn

Tavaflåanninge.

I Åbo Acad. Öfre Lårosul före m. den 23 Maji 1789.

Tryckt i FRENCKELLSKA Boktryckeriet.

Ifrån den tid, menniskior trådt i Borgelig samman-
lefnad, hafva de ån efter Länders olika Clima-
te, och olika Naturs förmåner, ån och efter skiljag-
tige hemsfeder, samt olika sinnesbøjelser, nu nyttjat
ett, nu et annat medel, at främja och fåsta sin
Sällhet, och at lägga grundvalar för Rikens och
Samhållens bestånd och vålmåga. En del Nationer
hafva i flere tider, tyckt sig såkraft vinna detta ån-
damål, då de ständigt öfvat våld på sine grannar,
igenom hjelte verk giordt vidstärkta inkråktningar,
och då de på vidt aflågsne orter skurit blodiga lagrar.
Andra hafva i försiktigt afvågda förbund, endast fökt
sin styrka; åfven som en annan del under ett ostört
bibehålande af deras årbara hemsfeder, igenom en
inbördes tåflan om allehanda borgeliga dygder, samt
rätt afpassade hushålls nåringar, ganska snart upstigit
til magt styrka och vålmåga. Affigten år nu icke,
at utreda desse vidtagna medels olika verkan, deras
lyckliga eller olyckliga fölgher. Det anmärkes al-
lenast, at Samhållen, som blott på hvåste brynjor
och vapne brak grundat sin vålfård, åt deras frihet,
har deras egen styrka omsider smidt band och boi-

jor; Samhållen som endast tiltrodt sig andras gunst och ynnest, de hafva saknat hjelp, når de bådtt behöft bitråde och understöd; Samhållen, som ålskat sitt Fådernes land, högt aktadt årbara hemsfeder och borgeliga dygder, samt hvilka kånt sitt eget Lands naturliga förmåner och brister, och derefter, uplyst, inom sig, inråttat nyttige hushålls nåringar, desse hafva altid kunnat påcka på egen styrka; de hafva endast med sin dygd, varit måstare af sin lycka.

Att så varit och år, detta styrkes af alla Rikens och Samhållens håfda handlingar; hårom talar både deras stigande och fall. Hvad var vål *England*, för ån uti *Wilhelm* den 2:dras och *Elisabets* tid, igenom en rått afpassad hushållning, dår lades grund, til defs nårvarande sållhet? ej annat ån et byte och rof, som deltes emellan *Göther*, *Saxar* och *Danskar!* hvad var *Holland*, innan det afskuddade sig *Spaniska* oket, misse hug för onödige barda-lekar, och låmpade defs hushålls nåringar, efter landets låge och naturs förmåner? en ort upfyld med kårr och morals hvarest vildhet, vidskeppelse och all slags ohyggelighet bygt sig nåsten? hvad var *Frankrike* för *Henrich* d. 4:des tid, och innan det med fredsamma vapen, förstod utvidga sina Landamåren, och åtskillige högt uplyste samt Rådige mån dårstådes, såsom en *Colbert*, *Richelieu* och *Sully* inråttade Rikets hushållning efter landets Climate, folkets muntra och
snil-

snilles rika lynne, samt ortens belågenhet? Ett land Rikt på odygder: men fattigt på brödföda. Ja; hvad var och Sverige i fornåldern, och intil *Gustaf* den *1:stas* tid? Ett Samhälle, som förnötte sin tid i gruffamma hårnader, under otidig åtrå efter vidlöftiga Inkråktningar; det sköflade *Roms* Pråktiga byggnader, upsteg på nedbrutna troner, stiftade och gaf ifrån dem lagar åt ett nytt inrättadt Samhälle: men som det under alt detta; kringströdde och slöste bort åt sina ovänner, både eget Lands rika naturs häfvor; som och all den förmögenhet och rikedom; hvilken igenom mångåriga blodiga segrar var vunnen och samlad; samt våra Svenska Drottningar och *Italiens* inkråktare, åfven åsidofatte både i hembygden och där, landets upodling och all åtanka, om nödiga och nyttiga nåringars upkomst; måne då alla dessa storsvärk länge hade bestånd? I hembygden af vårt Svenska *Manheim*, upkom här af folk brist till eget vidstråkt lands upodling; utom Riket uphörde hela Góthiska Herravåldet; det kullramlade i hast, såsom en oproportionerlig, ohyssad och groft tilluggen sten Colosse. Att igenom förnuftig och rätt afpassad inrättning af hushållsnåringar, såkraft framjes Rikens och Borgerliga Samhållens magt, styrka och allmän välmåga, det år altfå oftridigt. Allmän författning och anstalt til deras grundläggning, fördelning utspredande och upkomst uti et Rike, den år dock mycket gränlaga; den fordrar vidstråkt upmärksam-

het, redig utfakning, och samlat ljus ifrån flere händer. Intet nog, at man känner ett lands läge och bekvämlighet för Navigation, handel, flögder, bergsbruk, infjö fiskerier, samt Landtskjötsel; uti ett Rike såsom Sverige är, där ifrån söder, emellan Ystad, Halland, och Blekinge, ända up i norr, emot ishavet och fjällbygden samt Cajana Låns vidsträkte karr och och landthögder, inträffar ganska många olika skiften af Climatet, här måste landsorternes olika läge samt beskaffenhet, jemte deras olika producter, folkets olika lynne, hemseder, folkstyrka, arbetslätt i landtskjötsel, olika håg, kundskap och böjelse för vissa slags flögder, planteringar olika skötsel af vilda och tamda djur, fornålderns och senare tidens tillfällige fel och misstag uti nåringars idkande, olämpeliga beskattnings sätt, samt annat dylikt, förut vara updagat, I fall man skall kunna vara säker och viss därpå, att någon enda hushålsnåring, blifvit anlagd och idkad på dess råtta och naturliga ställe, til enskilt och allmän nytta.

I anseende til alt detta, har och vår allernådigste Öfverhet, tid efter annan önskat och befalt, at icke allenast, efter Landets ämbetsmäns upgifter, utan ock, at vid Academiska lärdoms profs ntgifvande, Rikets landsorter til deras läge, olika naturs häfvor, nåringar, folkrikhet och dylikt måtte beskrivas, på det nödigt lius härom ej må saknas. Hus-håls nåringarnes upkomst i Finland, som den alltid

varit vår nu Regerande Høgtuplyfte Konung på det ömaste om hjertadt, har Hans Konglige Majestet äfven allernådigt anbefalt och förordnat Min Herr Præses *Professoren* och Riddaren *Gadd*, at under 3:ne års anstälde resor här i landet, uti behörigt sammanhang, författa anmärkningar öfver detta Storfurstendömes särskilte hushållsgrenar; och som hvad *Nyland* och *Tavastehus* Lån, (såsom min fosterbygd beträffar,) af desse anmärkningar, en del blifvit mig gunstigt meddelte. Jag ock ifrån ungdoms åren, ansedt för nöje och en kår skyldighet, at samla Oeconomiska underrättelser, om landets beskaffenhet i detta Høfdingedöme; Så hoppas jag mig ej giordt Allmän-ten någon otjenst, då vid mitt andra snille och lärdoms profs afläggande vid detta Kongl. Lårosätet; Jag utarbetat och nu framgifver en *Phyfsk* och *Oeconomisk* afhandling, om detta Lands - Høfdingedöme.

§. I.

Landets vidd, läge och beskaffenhet i detta Lands-Høfdingedöme.

Nyland, består af en landssträcka ut med hafskusten af Finska viken; börjar i öster vid *Bjerno* landsbro i Åbo Lån och flutar med *Borgo* å, af *Lovisa* län. Längden af landet är 21 mil. I bredd utvidgar det sig ifrån hafskusten sällan öfver 4 a 5 mils

afstånd. När någre här och där strödde bergkullar
 och små upstickande bergsträckningar undantages,
 jemte en hop smårre vattudrag, hvilka ej äro af syn-
 nerligt djup, så är Nyland mera ett flackländigt, än
 bårgigt land. I *Tenala, Caris*, samt en del af *Kisko*
Lojo och *Helsing* Soknar omväxla ibland smårre
 bergsträckningar med sand hedar: men desse äro dock
 intet eller af synnerlig vidd och utsträckning. Af
 fjöar och vatudrag, finnas *Kisko* och *Lojo* Soknar
 måst vara igenomskurne. Emot hafskusten af Ny-
 land förekommer knapt utrymme til upodlingsfält,
 samt äro hafs uplandningar och *marschländer*, här myc-
 ket mera sällsynte än i Åbo och och Björneborgs
 Lån. Den måsta hafs Skårgården inträffar här uti
Tenala, Pojo, Ingo, Kyrkslätt och *Esbo* Soknar, hvar-
 ifrån förbi *Helsingfors*, den vidare framstryker ända till
 öppningen och ingången af Borgo åå. Hafsskåren i
 Nyland, hyser ett grundt vattn, upfyllt med vidsträ-
 ta blinda skår och klippor, emellan hvilka många
 och olika strömdrag finnas; för öfrigt är låget och
 utsigten af denna skårgård ganska vacker, angenäm
 och behagelig; nu mera dock mycket blottad på skog:
 men på flere orter och ställen är den ganska indråg-
 tig och lämpelig för hafsfisket. Bergarterne som i Ny-
 land råda, de bestå intet allmänt af grå Granite, u-
 tan märkes det at ut med hafskusten, den *röda*
 grofthernige *Graniten* allestädes tager öfver hand. Lån-
 gre upp inträffa gemenligen hornbergs artade berg,
 med

med en myckenhet hopträngde bergkalks sträckor; men hvilka i *Caris* och *Lojo* Soknar utvidga sig till djup och bredd, till mäktiga Bergkalks gångar. Att ej förtiga, det utmed Nylandske hafskusten, spridde kalkbrött på flere ställen finnes. Uti en, dels liusgrå eller rödaktig sandstens skiffer, träffas här ock ibland Petrificater af små *cochleæ*, *conchæ Camæ* och *Mytuli*. Åkerjordemonen är allmennast lera; sparsamt sandjord, om icke vid de större sandhedarne. Emot hafskusten finnes klappur och grusig lera, samt i synnerhet pösleran råda.

Tavastland; detta Landskap är belägit längre upp i Landet; börjar med dess sträckning först i N. O. ifrån Nyland, följer sedan en tid Åbo och Björneborgs Länegränsen; och slutar i N. med *Långelmäki* och *Jemsi* Soknar, emot *Österbottn*. Längden af detta land, utgör vid pass 20 mil. Bredden utvidgar sig emellan 10 och 14 mils utrymme. I allmänhet har *Tavastland*, i anseende till dess många och vidsträckt Sjöar, holmar och öjar, utseende af en Skärgård upp i Landet; när en hop enstaka berg och några intet mycket höga bergsträckningar undantagas, är nedre delen af denne *Province* måst låglänt och flackländig; men upp åt N. uti *Långelmäki* *Jemsi*, *Padasjocki* och *Hollola* Soknar, samt i kring *Pejene* Sjön, höjer landet sig mycket. *Bergarterne* som uti *Tavastland* utgör de allmänna hållearter, de äro ganska olika emot dem som i *Nyland* träffas. *Grå*
Grå

Granite är här mäkt rådande, med flere slags omväxling deraf, som ock på några orter består den af röd *Granite*, kalkgångarne äro få ganska fällan, utan inblanning af andra sten ämnen; något betydande lager af hornbergsarter märkes ändock på få ställen; Den hornbergs artade skiffer gången, hvilken i synnerhet uti *Calvola*, *Lempåå*, och *Lengelmåki* Soknar röjer sig, tyckes måst i detta land, förtjena upmärksamhet och närmare granskning i framtiden. Som detta land är mycket vidsträkt till dess utrymme, så, förekommer här och en mångfaldig omväxling af allahanda slags åkerjordmåner. (*)

§. 2.

Sidar, Vattudrag, anledning til Navigations-leder samt om vårt och höst flodernes beskaffenhet och fölger på Landthushållningen i detta Länet.

At färskilt nu anföra, om alla de sidor och vattudrag, som i detta vidsträkt land förekomma, det hörer til dess speciele *hydrographie*. Här anmärkes allenast de största och rymligaste af dem, samt de förnämsta vattudrag, som ån kunna förorsaka vatnets updämning, eller igenom hvilka til minskning af en dryg kostnad med landtforor, lämpelige båt och

Navi-

(*) Inledning til Tavastlands Mineral - Historia, förra delen trykt Åbo 1789.

Navigations leder, kunna beredas, så för en vigare
 närings rörelse inom landet, som ock för landtman-
 na varors bättre utförelse til hafs kusten och Stapel-
 städer. I *Nyland* bestå de största siöarne af *Loppis*
Tråsk; *Enåjerfvi* uti *Vichtis* Sockn; *Stor Lojo Siön* i
Lojo Sockn; samt *Andjerfvi* och *Hirsijerfvi* Siöarne uti
Kisko Sockn. *Loppis* Siön har ifrån hafvet, här i lan-
 det, et mycket högt läge, samt är befunnen efter giord
 afvägning, ligga 347 fot, 9 en half tum högre än haf-
 vet. Förutan detta är denna siö ock märkvärdig der-
 före, at uti den samlas vatn til 2:ne färskilte utlopp och
 vatudrag, 1:o åt *Turkhauta*, igenom *Pundajoki* och
Torronfuo til *Tavastehus*, hvarifrån en Navigations led
 til *Helsingfors* varit i förslag; 2:o til *Vichtis*, *Lojo* och
Caris Socknar, utföre *Pojo* åen, nid til hafvet. *Kisko*
 Siöarne äro smala och grunda, och leder sig vatnet i-
 från dem, igenom små åar och vatufall, hvilka drif-
 va *Koskis*, *Anskog* och *Fiskers* Järnbruken, ned til
 hafvet. *Enåjerfvi* siön, delar sit vatn emellan flere
 små insjöar, ifrån hvilka flyta flere bäckar i *Nyland*,
 både til *Kyrkflåt* och *Esbo* Socknar, äfven som at en
 gren af dem, leder sig fram igenom *Siundo Pastorat*,
 til *Pickala* viken och hafvet. Af *vår* och *höst* floders
skadeliga upsvämning, sker i *Nyland* ingen särdeles o-
 lägenhet, om icke på några få ställen, där af olaglig
 updämning det förorsakas. *Navigations leder* med
 kostsamma Slufsverk och dylikt, saknar denne lands-
 ört aldeles intet; ty förutan det Landtman, här, icke

B

har

har öfver 4 5 á 8 mil til Iárn bruken och Siö-ftåderne, där defs varor, i synnerhet vinter tiden, ganska vígt kunna affättas, så kunna igenom en ringa kostsam uprensning, alla *Nyländske* små vatudragen, áfven látt förfättas i det stånd och skick, at igenom dem under påstående våhr och höft floder, timmer, stoc-
kar, brygg och kastved, samt andra skogs afdrágter kunde ned til hafvet utföras. Öfver om *Vichtis* och *Lojo* Soknar, emot *Pyhejervi* och *Pusula* Capell, samt i synnerhet, uti den stora allmáningen *Kárkelemaa* kallad, finnes ock ymnig skog, som nu där, af álder fórrutnar: men skulle vid *Svartå* och *Billnås* Jernbruk denne skogsbygden, ága nágon nederlags plats för defs skogs Exporter, så kunde sákert sedan sióledes ifrån denne orten utföras en myckenhet skepps virke och andra skogs afdrágter nid til hafvet.

Tavaftland; det innefattar mángfalt flere och större sióar, samt vidstráktare vatudrag án *Nyland*. Ibland desse anmärkes först stora *Pejene* sión, hvilken igenom defs mánga fund, har en strákning af 18 mils lángd, och communication med en myckenhet stora sióar i *Savolax* och *Carelen*. I södra delen af *Tavaftland*, áro sióar och vatudragen áfven lángstrákte och af ej ringa vidd. På et ringa afftånd ifrån stora *Pájene*, förekomma ock, sióarne *Lummenen*, *Vehkajervi* och *Ottila*, i *Längelmäki* Sokn, och *Orivesi* Sión af 4 en treendels mils lángd; *Pelkenenselke*, *Mallasvesi* sión, som leder til *Tavastehus*,

vastehus, och hvarifrån sedan vidtager *Såxmåki* fiön at Björneborgs länegränsen. Ingen ort uti *Tavastland* är dock mera omgifven och genomskuren af vatn än *Hauho* Sökn, hvilken med flere desfs bebodda öar, många holmar och skår, mera liknar den hårligaste *Skårgård*, än något fast land. Endast i *Luopois* Capell af denne sökn, finnes öfver 100 större och småre fruktbarande holmar, dels til en del bebodde, med hårliga åkrar och ängar, än ock prydde med ymnig och vacker löfskog. Ofvan för denne sökn, börjar icke långt ifrån *Pejene* fiön, et annat vidsträkt vatudrag intil *Tavastehus*, samt förekomma i denna vatuled, närmast *Pejene*, såsom märkvärdigast, fiön *Vesijako*, och sedan af de större segelbara söarne, fiön *Massuri*, *Nerajervi*, *Kohjervi*, *Avijervi*, *Stor Råiné*, *Herravalla* Siön, *Ilmolan selke* och *Pindile* fiön, hvilken igenom *Hertula* sund, har communication med stora *Mallasvesi*, som har desfs stråkning ända til *Tavastehus*.

Navigations leders öpnande, dertil finnes, i anseende til förenämde söars låge, 6 hufvudsakelige vatudrag i *Tavastland*: den första och angelägnaste år och blifver communications-leden emellan *Pejene* och *Tavastehus* Stad. Under de resor, Herr Professoren och Riddaren GADD år 1782 anstält här upp i landet, har Han märkt, at vid *Pejene* fiön, träffas 2:ne särskilte ställen, som gifva anledning til denne *Navi-*

gations leds öppnande, dels öfver och igenom *Vesijako* Siön, samt *Hauho* fokns siöar och strömmar, eller och igenom siön *Lumenen* samt *Långelmäki*, *Orivesi*, *Kangasala* och *Pelkene* Siöarne til *Mallasvesi*, där; bägge desse vatudragen förenas til obehindrad durchfart ut åt *Tavastehus*. Vid jemförelse af begge desse siöleder, finnes väl at farleden, igenom *Vesijako* är en fierendels mil kortare, ån igenom *Lumenen*: men så förefalla intet i denna senare farleden några forssar och branta strömfäll, hvilka igenom slufsverks byggnader och dylikt, förorsaka vid *Navigations* leders anläggning; så mycken och odrågelig kostnad. Efter upgifvit förslag til Kongl. Maj:t och Kronan är en siöleds beredning igenom *Vesijako*, för slufsverks inrättningar i *Arakoski*, *Polsankoski*, *Nerokoski* och *Porraskoski* forssar och angifven til 7 tunnor gulds kostnad, då til durch fartens beredning, igenom siön *Lumenen* intet hufvudsakligt mera fordrar, ån et slufsverk vid *Vehkajervi*, där landet bör til 410 famnar igenom gråfvas, samt at *Harmas* fund, något fördjupas, och at 510 famnar af åar på denne siöled uprenas. *Andra Navigations leden*, har i senare tider varit i förslag, at framledas ifrån *Tavastehus* til *Helsingfors*, och det antingen ifrån *Turkhauta*, igenom *Tuorensuo* til *Helsinge* å, eller ock öfver *Loppis* siön igenom *Käirakoski*, *Kytäjervi* förbi *Hyvinge* til *Helsingfors* och hafvet: men vid verkställningen deraf, möta alt för många hinder. 1:o Borde vid Slussars inrättning uppå den farle-

farleden, vatnet tvingas at först stiga 298 fot uppföre, att komma til *Tuorensuo* eller *Loppis* tråsk, samt at sedan ifrån 34 fots högd flyta åter utföre, förån den kan blifva Segelbar. 2:do kommer det dår på an, om *Loppis* tråsk hyfer nog vatn, eller i fall *Tuorronsuo* kan updåmmas, at innehålla en tilräckelig *vatn reserve* för 48 stycken fårskilte Slusar, hvilka vid denne durchfart, blifva oundårliga. *Tredje Navigations* leden inträffar i den delen af *Ruovesi* Sokn som nu hörer til *Tavastland*; i fall *Menze* förs och *Melais* samt *Muro-lax* strömmar uprensas, då ifrån femton mils afstånd, icke allenast en vig siöled öppnas ifrån denne nordliga orten, för Landtmanna vahrors utförsel til *Tammerfors* kiöping, utan kunde och därigenom afböjas de skadeliga våhr och höft floders öfverfvåmningar, hvarföre ej sållan i synnerhet landet i *Cuorevisi*, och andra dår til belågna orter nåstan årligen utfåttas. *Fierde Navigations* leden, har nu redan i nie års tid, varit under arbete vid *Rikala* i *Lempele* Sokn, dår en Canal måst af en fierdedels mils längd, med des slusverk, nu snart år fårdig, at siöledes underhålla communication emellan *Tavastehus* stad, och *Tammerfors* kiöping i *Biörneborgs* län. *Femte och sette Navigations* farleden, der til gifver *Pyhejerfvi* siöns läge, i *Tammela* sokn mycken god anledning. Ifrån denne siö flyter igenom *Jockis* och *Bertula* Capellen, samt *Loimijoki* Åå, nu det mästa vatnet til *Hvittis* sokn: hvaråst det förenar sig och faller i *Cumo* ålfven nid åt

Björneborgs stad. 3:o Har denne *Pyhejervi Siön* igenom *Portas Bysvatudrag*, Communication med *Liesjervi* och *Punijervi siön* i *Nara Capell*, hvilket vatn igenom *Somero Åå* och *St. Mårtens* sokn nidflyter til *Pemare å* och hafvet, två en half mil från *Åbo stad*. För denne sistnämde stad, hvilken nu ifrån 10 a 12 mils afstand, nödgas framslåpa *Skepsvirke* och andra *skogs Exporter*, vore denne *Siöleden* i synnerhet ganska angelägen och högst nyttig. Med ganska ringa kostsam *Rensning*, kunde under påstående *vårfloder*, nu äfven den snart blifva brukbar, om endast til undvikande af det besvärliga *Juva strömfallet*, en fri nederlags plats, blefve inrättad för det *skogsvirke* hvilket ifrån *Tammela*, *Somero* och *St. Mårtens* Soknar til detta stället, siöledes blifvit *Transporterad*, emedan sedan, ifrån *Juva strömfall* under påstående höst och vår floder, desse slags *skogs Exporter*, utan hinder igenom *Pemare å*, kunde nedflyttas och utföras til *Pemare viken* och hafvet (a).

Währ och höst floder, hvilka nåstan årligen, göras i *Tavaftland* högst skadeliga och vidsträktå öfversvämningar, de förtiena, hårnåst at med all upmärksam-

---

(a) Underfökning, i hvad måhn *Navigationens* leder och *kiöpingar* i *Finland* äro nödiga; under Herr *Professorns* och *Rid. Gadds* tilfyn utgifven af Herr *Magister Niclas Gustaf Brander*, tryckt i *Åbo* 1785 hvarest mera underrättelse i detta ämnet kan inhämtas,

samhet anmärkas, hålft af dem, utan Publiskt biträde och verkfamma anstalter, lägges oöfvervinnerliga hinder för Landtskjötselns upkomst här i landet. Alla Tavastlands orter, som äro belägne in vid stora *Pejene* siön, vidkännas allmännast ganska våldfamma förstörningar på åkrar och ångar af våhr och höft floders öfverfvämningar; men hvilket til det måsta kunde afböjas, om endast *Calkis* fors, hvarigenom Pejene siöns vatn uti *Keltis* ström uttömmes, skulle något utvidgas och uprensas. Alla de stora siöar som enda ifrån *Långelmåki*, *Ohrivesi*, *Erajerfvi*, *Cuhmalax* och *Cangasala* Soknar, igenom *Iharis* och *Appia* strömmar hafva communication med *Mallasvesi* och negden ikring *Tavastehus*, af deras ymniga vatn, sker äfven ej fällan allmän updämning vid förenämde trångva vatudrag, hvaraf ofta med frodig gröda, nästan största delen af desse soknars åkrar och ångar, långt inpå sommaren, ställes under vatn. Då en flacklendig marck af detta flodvatn öfverfvämmas, kan åverkan och skadan deraf, väl mycket hindras och förekommas, i fall igenom 2 alnars djupa och 4 alnars breda vatuledningar eller aflednings diken, vatnet aftappas, och fälles ifrån dess högd samt det på flere sätt fördelas ikring marken; men så uträtta strömmars utvidgande och forsars uprensning altid det måsta hårv. Nordost af Tavastland, eller uti de vidsträckt *Keuru* och *Ruovesi* soknarne, där och stora vida siöar, med en myckenhet vidlyftiga kiärr och mossar intaga

ga anfenliga rymder af landet, updämmes åfven alt våhr och höft flodvatn ifrån desse orter, emedan det nedflyter endast igenom *Menze* forfs, och *Melais* strömmen, hvaraf Naturligen ej annat kan hånda, ån at det på desse ställen mycket uppehålles i desfs aflytande, i synnerhet vid den trånga *Melais* strömmen, hvaraf sedan *Cuorevesi* fokn nåstan årligen, ganska mycket af vatn floder besvåras, och hindrar detta landets Inbyggare från åker och ängs upodlingar, på denna orten. Att genom nödiga ström rensningar undan ródja alla desfa olågenheter, dertil finnes allmogen i Tavastland ganska beredvillig samt fårdig och at efter första anvisning utan ringaste kostnad och hjelp af Kronan sjelf verkstålla desfa ström-rensningar; helst de märkt, at då åren 1758 och 1759 sådant til en del verkstältes, uti en del strömmar och forsfar i *Björneborgs* Län, som grånfa til Tavastlands fióar och vatudrag, så befriades hårigenom straxt, icke allenast i 4 a 5 foknar ikring *Tavastehus*, alla åkrar och ångar för våhr och höft floders ófversvåmning, utan uplandade, inom kort tid derefter åfven flere 1000:de Tunneland bórdig upodlingsmark. Skall framdeles denne högft nyttige hushåls anstalt hår i landet, omsider komma til verkstållighet, år dock högft nödigt at desse ström rensningar verkstållas med behórig försiktighet, nogå kånedom af landets låge, desfs olika docering samt stupning på et och annat ställe, ånda ifrån landthögderne i *Tavastland* nid til hafvet vid *Björneborg*, samt ifrån

ifrån *Calkis* fors och strömfall vid *Pejene* nid til *Ström-fors* järnbruk emot hafs kusten vid *Abborfors*, på det ström rensningarne, i sammanhang med landets näringar och vatudragens beskaffenhet må både börjas och slutas. Härvid är i synnerhet nödigt, at strömrensningar hos öfverbyggare uppe i landet, intet anställas, förån man är säker at underbyggarne, invid hafs kusten ock åt hafvet, emot allmän säkerhet, i *B: B: §. 2, 4 och 6*, deraf intet tilfogas allmän skada och olågenhet. Ett tydligt bevis hårpå, må anmärkas, at i fall, utan inrättning af Slufsverk med dam luckor, *Iharis* ström uprensas, och vid *Cangasala* åsen, åfven *Sorsa* fors i des mynning upgräfves, til afböjande, af öfverflödigt flodvatn, blifver den olyckliga fölgden deraf, at, om flodvatnet icke småningom och efter hand utsläppes, ifrån de vidstråkte *Lengelmåki* och *Orivesi* sjöarne, Så stålles icke allenast hela landet omkring *Råjne Siön* i *Cangasala* sokn under vatn, utan och många soknar i negden omkring *Tavastehus*, undergå samma öde.

§. 3.

Climatet, och om tillfällige händelser, hvilka än förbättrat, än och försämrat det.

Finland som är belägit imellan 60 och 68 graders polhögd, har ett lika Geographiskt Climat med norra delen af *Norige, Rysfland, Norra Asien*, samt

C

med

med Södra delen af *Island* och *Grönland*; *Bergen* i *Norige*, *Gefle* i *Sverige*, *Nystad* i *Finland* och Södra delen af *Tavaftland*, åro under lika latitud samt på desfa ställen den längsta dag 19 timmar, och den kortaste 6 timmar om året. Men i allmänhet finnes *finlands* *Physiska* *Climat*, i synnerhet i *Tavaftland* och *Nyland*, hvilka hafva låge i Södra delen af Landet, mångfalt mildare, än desfs Nordliga belägenhet och det tyckes utmärka (*). I äldre tider, då hela Jordens utrymme indeltes i 9 *Climater*, är bekant, at alla länder, som lågo 50 grader ifrån æquator, de ansågs obebyggelige för kiöld. I följd hvaraf icke allenast *Finland*, utan och hela *England* halfva *Tyskland* *Polen*, *Sverige* och *Ryskland*, dömdes under ett så hårdt *Climate*: men senare tidens upptäkter och erfarenhet, hafva nu mera skingrat denne, äfven som många andra fördomar. Att *Nyland* och *Tavaftland*, då landet ännu låg oupodlat, öfverströdt med tåta stora skogar och vidlyftiga ödemarker, obehag-

---

(*) Efter Herr *Physices* *Professören* *And. Planmans* gjorde *Astronomiske* *Observationer* vid *Rabkoila* *By* $\frac{1}{4}$ mil ifrån *Hattula* kyrka; hvilken sokn ligger nästan midt uti *Tavaftland*, har han funnit Pol högden vara 61 grad $5\frac{1}{2}$ minut vid pass. Af en *Jupiters* förflita månads *emersion*, har för honom yppats tilfälle at anmärka, det *meridians* *skilnaden* emellan *Stöckholm* och denne ort, är 25 minuter 9 secunder i tid, hvaraf följer at *Rabkoila* uti *Hattula* *Sokn* ligger 6 grader 17 minuter vid pass, öster om *Stöckholms* *meridian*.

behagligt genom dess naturliga vildhet, kalt och obegvämt genom öknar och vidsträktå kårer samt morasser, ågt et *Climate*, som vi nu skulle sasa före, kan dock icke nekås: men i den mån som detta vidsträktå land uprögdes till ett ordenteligt landtbruk, med åker, ång och boskaps skjötsel, har efter hand *Climate* blifvit här dock mångfalt mildare (**), så att det åtminstone med *Skottland* nu kan jemföras. Kiölden upnår alltid hos oss om vintren, 26 grader, stundom åfven 36 grader: emellan några få, så kalla dagar år kiölden ej fållan långa tiden åter nog drågelig, och intråffar ofta midt i vintren flere dagars tåvåder. I *Pettersburg*, som ligger mycket mera i Söder ån *Tawastland* och *Nyland*, befinnes alltid vinter kiölden vara strångare ån hos oss; *Neva* strømmens isgång sker ock merendels flere dagar senare, ån i våra strömmar och ålfvar.

Vindarne S. och S. O. medfåra i vårt land, allmennast tå och blida. N. NO. åro de kallaste våder, samt fårorfsakar denna landtvind, hvilken kommer ifrån N. delen af *Asien* och stryker öfver *Ryska* gebietet, alltid stårrer kiöld, ån den, som blåser ifrån fållan. Emot slutet af Julii månad, mårker man, at vår Sommar vårma år starkast, så at Thermometern of-

C 2

ta sti-

(**) Herr Professoren och Ridearen *P. A. Gadds* Tal, om Finska Climate och dess fölger på landets hushållning, hållit 1761 för Kongl. Svenka Wetenskaps Academien.

)

20

(

ta stiger til 30 grader, öfver fryspunckten, men gan-
fka fällan 2 eller 3 grader högre. Up i skogsbygden
af *Tavastland* blifver tidigare våhr ån i *Nyland*: men
få får den förra landsorten ock vidkännas mera tidig
höst och vinter än den senare. Vintern i *Tavastland*
börjar måst i medio November och slutar i medio
Maji; vi hafva altfå 6 månader vinter, i en half må-
nad våhr, 2 månader sommar och 2 en half månad
höst. Vähren, sommarn och hösten utgöra hos oss
en ljuflig och angenäm tid, men ock nog kort, at sam-
la föda åt folk til et helt år, samt at inbårga foder
åt fånad och kreatur til långt mera ån 6 månaders
tid. Af Finlands kjöld och goda vinter före, främ-
jas hos oss en mycket vig och lätt närings rörelse,
så i landtskjötselns som bergs näringen uti 6 månaders
tid: en mycket långsam kjöld inpå vähren, och förti-
dig frost om hösten, jemte ovanligt mycket regn, un-
der såd och höbergnings, samt vid fånings tiden, de
utgöra vår största olägenhet af *Climatet*. Lyckligen
åro dock i detta Landshöfdingedömet, *Climatets* o-
lägenheter i anseende til folkets hålsa, på långt när
intet så många, som förmånerna af det funda och go-
da luft streck här finnes. Af den rena kiölden hårdas
kroppen, ty des förestare delar få större spänstighet,
och de flytande mera täthet; hvarföre man ock här
allment finner sig vara muntrare i klart och kalt vå-
der, ån när en kulen och fuktig väderlek intråffar.
*Hosta, halsfiukor, Reumatism, pleuresie och peripneu-
monie,*

monie, räknas för våra vinter sjukdomar, fast de ibland ock förekomma i de ófriga årfens tider (*a*): men så finnas desse sjukdomar åfven i andra Nordliga *Europeiska* länder vinter tiden. I Södra delen af Europa, räknas alltid våhren för den hålsosammaste delen af året: men uti vårt land, ehuru behagelig och angenäm den ock är, finnes den dock vara mäst ofund och farligast för hålsan; så at hos oss, åfven som i *Tyskland* och *England*, de måsta dödsfall tima om våhren (*b*), samt utställas folket då allmännast för frosfor, flussfebrar och allehanda *inflammatoriska* sjukdomar, och tyckes allmennaste anledningen härtil, vara den, at om våhren tiltager vårman mycket fort om dagarne; men om aftnarne och til natten aftager den åter hastigt, samt fortfar således med ständig hastig omväxling af värma och kiöld; at ej förtiga det under snöns affmältning och kiälens uptinande ur jorden, atmosfären då upfyller med en myckenhet fuktiga och *putridineusa* ångor. At frosfor eller *intermittenta febrar* om våhren, dock äro en nödvändig fölgd af vårt kalla *Climate*, det lårer intet kunna påstås, emedan vist är, at uti Lappmarken (*c*), ingen vet

C 3

hvad

(*a*) Herr BergsRådet och Kongl. Lif Medici *Dalbergs* Tal, om Svenska Climatets förmoner och olägenheter i anseende til hälfan, pag. 13.

(*b*) *Syismichs Göttliche* Ordnung, Tom. 2. pag. 456

(*c*) Herr *Högströms* Lappmarks Beskrifning, pag. 162

hvad frosfa år, Åfven fom ock frosfa om våhren i våra Nordliga orter, år mångfalt mera fällsynt, ån uti Södra länder. *Pleuresse* och andra *inflammatoriska* sjukdomar, fom höst, vinter och våhr tiden åro måst gångse, desse intråffa ock lika allment i andra Europeiska länder denna års tid, at ej föruga, at uti det, för ofs så mycket sydliga *Grekeland*, desse farfoter ockfå för vinter sjukdomar anses. Icke allenast Utlåningar, utan ock många Inhemske antaga, at ingen sjukdom mera allment, ån skiörbiugg, tilhör vårt Nordliga Climate; uti vår kalla Lappmark år dock denna sjuka knappast känd, och hos ofs i *Nyland* och *Tavastland* Ipörjes den måst bland gemene man efter långvariga frosfor, uppå sumpiga orter i skårgården, och i synnerhet dår luften år fuktig och kall, och folket bor uti trånga och ofunda rum. Smittosamma farfoter af rödsot och rötfebrar, fom hår i landet af ovanlig stark fommar vårma ibland förorsakas, de åro icke eller hos ofs mera farliga än i andra länder; I den mån, fom luftens vårma aftager med September månads ingång, plåga de gemenligen altid blifva något lindrigare, och småningom försvinna; Måsta tilhållet för dessa sjukdomar, år invid sumpiga kärr, låggrunda siöar ooh invikar, samt på de orter hvilka af vatn varit öfverfvåmmade; at förtiga det hunger och misfvåxt, onaturlig svårsmålt spis, rötaktig föda, ofnygga boningsrum, och en oordenlig Diæt, hos allmogen, mera ån Climatet förorsakat

fakar alt detta. At i mån af landets upodling Climatet hos oss anfengligen kan mildras och förbättras, detta bestyrker allmän erfarenhet, icke allenast i vår samtids, utan ock har man bevis derpå ifrån äldre tider tillbaka; *Hauho* Soken belägit nästan midt i *Tavastland*, och hvilken, ehuru mycket igenomskuren af vattudrag, och omgifven af flera vida stora sioar, var ännu för 100:de år sedan, måst årligen utståld för tidiga sommar och höst froster, så at nästan ständigt misväxt på såd där infant sig, hvarföre ock vid 1767 årts misväxt, i denne enda socken af hungers nöd, det året omkom 828 Personer (*d*). Igenom kårer och fumpiga platsers utdikning, samt förbättrat ång och åkerbruk, och en väl inrättad boskaps skiötsel, finnes denne socken, dock nu vara en af de sådes rikare och förmögnare i landet. At vilda öknar och öde marker, allt mer och mer hos oss upodlas, at vidsträckt kårer, mäsor utdikas, och at stora skogar som skymma morgonolen, ifrån åkergården afrödjas; desse åro och blifva alltid hos oss de säkraste medel til Climatets förbättring. Tilfällige orsaker, hvilka uti *Tavastland* efter hand förlåmra Climatet, så vida de ej i tid undanrödjas, derföre bör med skål anmärkas 1:o En myckenhet updåmt flodvatn våhr och höste tid, hvilket i brist af nödig strömrrensning, uti landet ikring

Pejene

(*d*) Afhandling om medel til allmogens bergning, under Säd och foderbrist. Författad af Herr Professoren och Riddaren P. A. Gadd, tryckt i Åbo 1787.

Pejene Siön, i Lengelmäcki, Cuorivesi, Orihvesi samt Cuhmalax och en del af *Kangasala* foknar nu öfver-
 svåmmar landet, samt förvandlar hårdvalsmark til sum-
 piga kårr, och efter hand tiltager af dem nya vidsträkt
 myror och måsfor. 2:o Igenom det, at på många
 ställen, grofva barrskogen på de landshögder, blot-
 tas och medtagas, hvilka tjena til skygd om våhren
 emot N. NW. och NO; ifrån hvilka våderffrek, all-
 mennast här i landet kalt och fråstvulet våder fram-
 kommer, få förfåmras mycket **Climatet**. 3:o Sker
 detta åfven, om den tåta och grofva granskogen, hvil-
 ken ibland kan finnas emellan åkergården, och nåra
 intil belågne kårr och måsfor, borthugges och afröd-
 jes; då af kårrens kalla immor, åfven de sådes å-
 krar ganska lätt utställas för skada af sommar frost,
 och tidiga höst fråster, hvilka förut deraf, haft in-
 gen olågenhet. 4:o Af den osed, at dels igenom o-
 låmpeligt svedjande eller och skogshygge, landthög-
 der som ligga emot middags solen, efter hand blifvit
 på de måsta orter blottade på all skog, affmålters snö
 och kålan ifrån den nu helt bittida om våhren, hvaraf i
 anseende til detta landets starka docering och stup-
 ning, våhr floder tidigare nu upkomma, ån i forn ål-
 dern, då *Tavaftlands* flodvatnen aldrig intråffade, för-
 än hafskustens egna våhrfloder redan förut hunnit af-
 rinna til hafvet; af hvilket alt, når för nyfsnåmde or-
 sak, både *Tavaftlands* och hafskustens våhrfloder, nu
 måst på en gång träffas, härrörers deraf, flod öfver-
 svåm-

fvämningar, så på den flackkländiga delen af landet, som ock blifva emot hafs kusten, större delen af desse orter, til fumpiga och kårffulle trakter förvandlade, hvaraf sedan Climatet til ej ringa del försämras.

§. 4.

Om Skogarne och Skogsnåringar.

Den måsta och mognaste skogen finnes ännu qvar innom *Nyland*, uti *Tenala*, *Carislojo*, *Vichtis* och *Lojo* Soknar, samt äfven något i de trakter af *Borgo* härad, som gränsa åt *Lovisa* Lån. I *Tavaftland* är desfs norra del ikring *Pejene* Siön ån skogrik, samt finnes i *Hauho*, *Långelmäki*, *Ruovesi*, *Orivesi*, *Cuhmalax*, *Teisko* tragten af *Messuby* och uti *Lempele* Soknar, skogarne ännu tåmmeligen förvarade, äfven som ock detta inträffar med *Loppis*, *Janackala*, *Hattula*, en del af *Säxmåki*, samt *Urdiala* och *Tammela* soknar: men uti *Hollola* härad, röjer sig lätt at *Lampis* och *Hollola* soknarne åro mycket skoglösa. I *Nyländska* skårgården finnes ännu spår af Ek och Ask, samt åro i *Tavaftland*, *Våno*, *Hattula* och *Säxmåki* soknarne måst rygbara för skogväxt, af Alm, Lönn, Lind, Hågg och Rönn, hvilka allmennast växa uppå holmar i sjöarne. Ifrån desse orter, samt *Padasjoki* och *Cuhmalax* soknars Linde skogar, samlas mycket bast til afsalu. Förutan det under landets inkråkning af *Rysfärne*; skogen i skårgården blifvit illa förstörd, samt för behof

til Fåstnings och Galere byggnader den mycket nu är inredagen, så blifva ock skogarne här årligen mycket glifare af den myckenhet kastved, som med några femtjo bond skutor ifrån *Nyländska* skåren och hafskusten årligen öfverföras til *Stockholm*. På ingen ort i detta Hófdingedóme, förtiena skogarne laggrannare vård, ån i *Kisko*, *Carislojo*, *Vichtis*, *Lojo*, *Ingo*, *Helsinge*, *Pojo* och *Tenala* foknar, emedan inom deras utmål, nu drifves et kopparverk af mycket godt hopp, samt här åfven intråffar det måst betydande malmfält, i Finland, med anvisning på silfver, koppar och järn malmer; at ej förtiga det sex stycken Järnbruk af ålder på denna trakten finnas anlagde, åfven som en myckenhet inrättade mångbladiga Sågverk härstådes, årligen anfenligen medtaga skogen.

Tiårubränneriet idkas här i landet, nästan allment til eget husbehof; men til affalu endast i *Loppis* fokn, samt uti *Hausjervi* och *Kivijervi* Capell, och i en del af *Ruovesi* fokn, som til detta Hófdingedóme blifvit indragit. För år 1781 besteg sig tillsammans all den tjåru tilverkning, som härifrån kom til utrikes handels rörelsen, endast til 730 tunnor tjåra, men afkastningen af 15 stycken, här i Lånet anlagde mångbladiga *Sågquarnar*, jemte det, som af allmogen blifvit fågat, har samma år varit mera betydlig, så at man funnit för år 1781 til Ståderne blifvit införde 14228 tålfter *bråder*.

I förfärdigande af trådflögder äro Tavastboerne ännu ganska oöfvade, så at de knapt sielfve kunna åt sig förfärdiga de nödigaste hushålls kåril. I *Mensle* och nåst tilgränfande *Orimattila* fokn af *Lovisa* Lån, slögdar allmogen dock något tråd kåril, trå tunnor och dylikt til affalu; vål vore det om från *Tavastland* flögde åmnen af alm, ask, massur, en och rönn mera såldes ån hårtils skedt.

Hvad *svedjandet*, såsom en skogs nåring betråffar, så tilgår härmed, i synnerhet i norra delen af landet, ännu mycket oordenteligen. Dels fälles härtil, utan skilfång den bästa och grofvaste skog, än ock hugges desse svedjor allmennast uppå bergig och stenrófig mark, dår skogen mera aldrig kan återvåxa. På andra orter tyckes åter emot Lagens affigt, allslags svedjande vara för mycket inkrånt, så at bonden intet tillåtes, at hålst igenom et nyttigt och försigtigt risvedjande bereda sig et litet rofland om året; at ej med stillatigande förbigå, det af öfverdrifven strånghet, emot all slags svedjande, allmogen ofta betages alt tilfålle, at i sveder idka deras förra vanliga *bohvete*, och *rotrågs såden*, hvaraf de likval tilförene haft til egen föda, och til affalu en så utmärkt förman och nytta; önskligt år fördenskull at desse skogsödande svedje såtten igenom allmen lag, måtte urskiljas ifrån dem, som äro lämpeliga rödningslått i all slags skogsbygd, och igenom hvilka skogens återvåxt i stort åfven snarast kan fråmjas, på det för misbruket af en uråldrig skogs nåring, dese nytta och förmon dock ej måtte

upphöra, eller af tvetydighet om lagens rätta förstånd och affikt, den äfven blifva utdömd.

Kolandet härmed tilgår skäligen ordentligt i *Nyland*, hvarest hufvudsakeligen denne nåring drifves, för Kopparverkets och Järnbrukets behof. Bruksägarena tillkommer ock det loford, at bruks egendommarnes skogar hårtills med sparsamhet och omtanka blifvit nytjade. För *Fischers* Järnbruks räkning, har man dock märkt, at af bruks egendommarnes skogar ån et tvådeckat skepp, ån ock mindre fartyg, en och annan gång, icke långt ifrån *Skuru* Bro blifvit upbyggde, hvilket, om därmed ån vidare fortfares detta i ansende til skogens bestånd för desse Järnverk, icke bår sig länge, utan försätter dem i mycken brist på storvirke och kolfång; at ej oanmärkt lemna, det Skepps byggeriet tyckes vara en hel annan nåring, ån bergshanteringen.

S. 5.

Åkerbruket i Lånet.

I *Nyland*-och *Tavastehus Lån*, har allmogen, när någre Stånds Personer och en del bönder i *Ackas* och *Urdiala* soknar undantages, icke ånnu hunnit til den högd i åkerbruket, som uti *Åbo* och *Björneborgs* lån. I negden omkring *Tavastehus*; såsom i *Våno*, *Lojo*, *Sexmäki*, *Ackas* samt *Tammela*, *Hauho* och stor *Lojo* soknar

)

(

foknar, förekomma de största åker och upodlings fält, som bestå dels af god lermylla, ån ock af mo eller sand rådande mulljord. Vid åkerbruket nyttiar allmogen i *Nyland*, *trädstock* eller *årder*, som här kallas *Aura*: men i *Tavastland* brukas allmennast *gaffelplogen*, *Sahra*. Igenom den förra redes lerhaltig åkerjord bäst, åfven som den senare år tjenligast på löslera och uti sand blandade jordmåner. I desse landsorter nyttias ånnu allment, den mustlösa granris gödfelen på åkrarne, där dock mullfång af kårrlågder och backar, både gjorde mångfalt större nytta, åfven som ock granskogen kunde sparas til andra behof. Alla vanliga sådes arter upföres här til våxt; *Bohvete* sådet, hvilket borde vara allment här i landet på högder, klappurblandade backar och i sandrådande jordmåner, idkas nu allmennast i *Lampis*, *Hollola*, *Pelkene* och *Cangasala* foknar. För olågenheten af sommar och våhr fråster, utställas ånnu en del byar, af *Tammela* fokn, hvilka in vid *Torrensuos* stora måssar åro belågne, åfven som några fumpiga och vattudränkta orter i *Loppis* fokn, och uti *Hausjervi*, *Cuorivesi*, *Erajersvi* *Capeller* jemte några kårraktiga trakter af *Ruovesi* fokn. *Spanmåls afkastningen* i denna Landtorten, sker dels til de här befintlige jernbruken, dels til *Tavastehus*, *Eknås* och *Helsingfors* Ståder; Största myckenheten såd föres dock til *Åbo* stad, där den bäst betalas. I anledning af de upgifter min Herr *Præsens* samlat, så af Stådernas flere

års *Tull specialer*, som och den underrättelse Han fått om järnbrukens årliga spanmåls inköp ifrån *Nyland* och *Tavastehus* Lån; har man funnit, at under misfvåxt år, plår ifrån detta Landshöfdingedömmet, af landets afkomst endast säljas 14224 tunnor fäd, och i goda år, til 27635 tunnor spanmål.

§. 6.

Landtmans Planteringar i detta Land.

På ingen ort i Finland, har allmogen med den berömliga omtänka och drift vinlagt sig om nyttiga planteringar, som detta skedd uti *Tavastehus* och *Nylands* Lån. För lin och hampa planteringar är *Tavastland* i synnerhet ryktbart, samt ehuru allment här i landet lin och hampa cultiveras, så idkas denna näring dock med största kunskap och et ganska väl öfvat handalag i *Padasjocki*, *Hauho*, *Hollola*, *Lampis*, *Väno*, *Janackala*, *Hattula* och *Säxmåki* Soknar, äfven som uti *Längelmäki*, *Cuorivesi*, *Orihvesi* Soknar, tilredes det bästa gröna linet, i Finland. I förenämde orter kan, bonden sälja ifrån 40, 60, til 100 Lisp. lin och hampa om året, och likna bond byarne i *Cuhmois* *Capell* och *Padasjocki* fohn, i anseende til deras vidsträckt hampa plantering, mera städer än landsbygd, i det bonden här, nästan allment får des åkerjord til en tredje del med hampa. Den måsta *Humlan*, planteras i *Tenala*, *Lojo*, *Kisko*, *Caris* och *Ingo* fok-

foknar uti *Nyland*; samt finnes uti *Ingo* fokn ofta bönder, som kunna sälja ifrån 60, til 100 Lisp. humla om året. At närmare utreda i hvad mån uti senare tider, desse planteringar til eller aftagit, och lemnat *Exporter* til ståderne, så har min Herr *Præses* genom anmärkningar ifrån *Tull Specials Extraakterne*, (når i behörig *Calcule* äfven blifvit intagit, det som utom länet blifvit såldt, af lin, hampa och humla til *Åbo*, *Björneborgs län* och *Österbotn*,) märkt och funnit desse planteringars tilväxt och affalu, innom 10 års tid ifrån 1770 til 1780, hafva varit som följer:

	År		
	1770	1780	Lisp.
Lin - - - -	18679	29717	
Hampa - - - -	13722	17580	
Humla - - - -	3816	5997	
Rosvor - - - -	2457	894	Tun.
Potatoes - - - -	67	240	

Håraf följer altså, at innom desse 10 åren, landets *Exporter* af lin ökt sig nästan til hälften, eller något öfver 11000:de Lisp. med hampe sådet och humle växten, har det nästan förhållit sig på lika sätt. *Potatoes* växten har ock mycket ökt sig, samt planteres uti *Tavastland* af allmogen, i *Afickala*, *Hollola* och *Lampis* foknar i synnerhet, denne högst nyttiga växt; önskligt är, at den må blifva ån allmennare i landet.

Sedan

Sedan fvedjandet dels blifvit mindre öfligt, dels mycket inkränkt, har tilförflen af rofvor, til ståderne mycket aftagit. *Frukt Trågårdar* af Äple, Påron och Kirsbårs trån hafva af ålder åfven här i landet varit anlagde, såsom på *Casby* i *Tenala* sokn, och på *Präst-kulla*, samt på flere ställen i stor *Lojo* sokn, som ocki *Hauho* och *Säxmäki* sokn af *Tavaftland*. Ingen har dock med större berömvård *Patriotisme* lemnat landet nyttiga efterdömmen häruti, än Herr BergsRådet och Rid-daren *Johan Hifinger* på *Fagerviks* Jernbruk. I vårt land, åga vi ännu ej til myckenhet af desfa smak-liga och funda trådfrukter, emedan af långsam våhr köld de ofta medtagas och förstöras.

